

Asia: VN/2401/2026

Ehdotus kansallisiksi mediakasvatuslinjauksiksi

1. Johdanto

Mahdolliset kommentit ja huomiot johdannosta:

Kuntaliiton lausunnossa keskitytään erityisesti kuntien rooliin mediakasvatuksen teemassa ja erityisesti koskien sivistyspalveluja.

Vuoden 2019 linjauksissa todettiin, että KAVI arvioi linjausten toteutumista ja päivittämisen tarvetta yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriön ja sidosryhmien kanssa. Johdannossa todetaan, että uudistetut linjaukset on laadittu tämän arvioinnin pohjalta ja että ne on valmisteltu alan toimijoiden kanssa.

Kuntaliitto toteaa, ettei ole voinut osallistua arviointiin taikka valmisteluun, koska Kuntaliittoa ei ole kutsuttu näihin mukaan. Linjauksista ei selkäesti ilmene, ketkä muut valmisteluun osallistuneet alan toimijat ovat olleet ministeriöiden ja valtionhallinnon virastojen lisäksi. Muiden toimijoiden edustuksellisuus on kuitattu alueellisilla työpajoilla ja kyselyllä.

2. Mediakasvatuksen nykytila

Mahdolliset kommentit ja huomiot mediakasvatuksen nykytilasta:

Mediakasvatuksen nykytilassa todetaan, että tähän liittyvä kasvatus on Suomessa monipuolista ja laadukasta. Samoin todetaan, että rahoituksen riittävyys on kuitenkin jatkossakin suurimpia haasteita. Perusrahoitusta ei ole riittävästi mediakasvatuksen asioihin ja viime vuosina tehdyt valtiontalouden säästöt ovat myös lopettaneet monia hyväksi todettuja tehtäviä kuten Digitaalisen nuorisotyön osaamiskeskus Verken ja Nuorten tieto- ja neuvontapalveluiden osaamiskeskus Koordinaatin toiminnan sekä opetushenkilöstön täydennyskoulutuksen suunnatun rahoituksen (Opetushallitus).

Säästöjä on valtiontalouteen tulossa myös tulevina vuosina.

Kuntaliitto yhtyy rahoitusta koskevaan arvioon ja huomauttaa, että tästä syystä on erittäin vaikea nähdä mahdollisena lisätä uusia tehtäviä, tai laajentaa nykyisiä tavoitteita nykyisestä, koska jatkossakaan ei tähän perusrahoitukseen tulossa lisää - pikemminkin päinvastoin. Valtion rahoituksen lisäksi myös kuntakenttä painii tehtävien ja rahoituksen epätasapainon kanssa tulevina vuosina.

3. Visio

Mahdolliset kommentit ja huomiot visiosta:

Linjauspaperin haasteena on valittu tapa käsitellä mediakasvatusta omana erillisenä asiana, sen sijaan että olisi tunnistettu sen integrointia ja läpäiseväisyyttä kuvaava luonne yhteiskunnan eri alueilla ja sektoreilla.

Mediakasvatuksen ja medialukutaidon alla on laajasti erilaisia asioita, jotka liittyvät valtionhallinnon, alueellisten ja paikallisten viranomaisten, yritysten ja yhteisöjen toimintaan. Teema koskee kaikkia mutta ei silti koske samalla tavoin kaikkia. Kyseessä on monia eri sektoreita, tavoitteita, palveluja ja toimijoita läpäisevä sinänsä tärkeä ja todella laaja asia, jota ei voi käsitellä näistä irrallisena ”omana” asiana. Meillä on jo monia kansallisia strategioita ja suunnitelmia, joissa mediakasvatus on eri termein mukana. Se on osa kaikkien opetus- ja kulttuuriministeriön alaisten virastojen toimintaa.

Kuntaliitto näkee, että visio pyrkii laaja-alaisuudessaan kattamaan kaiken inhimillisen ja näin tehdessään se ei sano mitään. Vision tulisi auttaa hahmottamaan tämän linjauspaperin ja teeman lisäarvo tai rooli suhteessa muihin vastaaviin kansallisiin linjaus- ja strategiapapereihin.

4. Tavoitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot tavoitteista:

Tavoitteissa viitataan mediakasvatusalaan. Se vaatisi selventämistä, mitä alalla tarkoitetaan ja missä roolissa kukin toimija toimii. Tätä voisi ekosysteemin tarkastelun kautta hahmottaa paremmin. Ekosysteemitarkastelun kautta hahmottuisi myös moninainen lähestymistapa mediakasvatuksena kuvattuun kokonaisuuteen, joka ei tämänkään linjauspaperin myötä ole yksisuuntainen ja yhdenlainen vaan koostuu hyvin moninaisesta toimijakentästä, tavoitteista, toimintatavoista, käsitteistä ja verkostoista.

Tavoitteissa toimijuus, osallisuus ja hyvinvointi ovat tärkeitä asioita. Kuntaliitto näkee tärkeänä, että toteutuakseen näitä mediakasvatuksen sisältöjä viedään eteenpäin pitkäjänteisesti kuten arvioissa on todettu Suomessa jo tehtävän. Erityisesti eri-ikäisten tietojen, taitojen ja kriittisen ajattelun kehittymisen kannalta tärkeässä roolissa ovat varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus, toinen aste, jatkuva oppiminen, vapaa sivistystyö ja kirjastot paikallistasolla.

Kuntaliitto korostaa, että mediakasvatusta tulisi tehdä monikielisesti ja monikanavaisesti. Myös ruotsin- ja kaksikielisten kuntien näkökulma mediakasvatukseen tulisi huomioida.

Kestävyyden edistämisen näkökulmasta (3. tavoite) on aivan keskeistä tunnistaa pysyvän rahoituksen merkitys tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumiseksi.

5. Toimenpiteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimenpiteistä:

Linjauksissa toimenpiteenä on mm. toimijuuden vahvistaminen. Sen yhtenä toimenpiteenä on, että edistetään alueellista ja paikallista mediakasvatusta.

Linjauksissa todetaan, että vahvistetaan mediakasvatuksen kokonaiskuvaa ja merkitystä alueellisella ja kunnallisella tasolla mm. selkiyttämällä mediakasvatustehtävän johtamisvastuuta kunnissa ja luomalla mm. valtakunnallisen yhteyshenkilöverkoston sekä tukemalla alueellisten verkostojen muodostumista. Ehdotuksessa ei kerrota miten tämä on tarkoitus tehdä ja millä rahalla.

Kuntatasolla ei ole yksittäistä mediakasvatustehtävän johtajavastuuta, vaan kunnille on lailla annettu satoja tehtäviä ja vastuita, joita kunnissa hoidetaan ja johdetaan eri sektoreilla kuntien itse päättämällä johtamis- ja hallintotavalla. Mediakasvatuksen teemaan liittyviä asioita on lähes kaikilla kuntien palvelusektoreilla sekä yhdyspinnoilla hyvinvointialueen kanssa. Käsitteitä, joilla näitä asioita/tehtäviä kuvataan, on monia riippuen siitä, mistä näkökulmasta ja esimerkiksi laista käsin asiaa tarkastellaan. Tästä syystä ei myöskään pidä ahtaa kaikkea yhden käsitteen alle keinotekoisesti. Mediakasvatuksen ja/tai monilukutaidon käsitteitä esimerkiksi käytetään jo vakiintuneesti.

Kuntaliitto haluaa korostaa, että suunnitelmavelvollisuutta ei tule lisätä nykyisestä. Kuntiin ei tarvita lisää kansallisesti johdettuja suunnitelmia taikka strategioita nykyisten lisäksi. Kuntaliitto toteaa, että eri koulutusasteilla, ja varhaiskasvatuksessa on valtakunnalliset, velvoittavat, opetussuunnitelman perusteet, joiden pohjalta kunnat tekevät omat paikalliset suunnitelmansa. Meillä on kunnissa jo kirjasto- ja kulttuurisuunnitelmia ja -strategioita. Parhailaan monessa kunnassa laaditaan tai on jo laadittu valtakunnallisen lukutaitostrategian pohjalta paikallisia lukutaitosuunnitelmia, joissa mediakasvatus yhtenä teemana ja ulottuvuutena on mukana. Kuntien alueellisia ja valtakunnallisia

verkostoja on kulttuuri-, kirjasto-, nuoriso- ja opetusasioissa. Kuntaliitto ei näe erillisiä mediakasvatukseen pelkästään keskittyviä verkostoja tarpeellisina.

Tämän linjauspaperin perusteella on vaikea arvioida, miten se ja myöhemmin laadittava toimeenpanosuunnitelma tukevat esimerkiksi kansallista lukutaitostrategiaa ja sitä toimeenpanevaa Lukutaito-ohjelmaa? Mitä lisäarvoa ja konkreettista tukea linjaukset tuovat kunnille ja niiden palvelusektoreille kuten kirjastoille, mitä ne eivät jo nyt tee osana lakisääteisiä palveluja ja tehtäviään?

Lupa- ja valvontaviraston (ent. avi) osalle kuntia myöntämällä kirjastoavustuksilla on tuettu kuntien kokeilu- ja kehittämistoimintaa esimerkiksi kulttuurihyvinvoinnissa, demokratian ja osallisuuden vahvistamisessa sekä digisyrjäytymisen ehkäisemisessä. Lisäksi avustusmäärärahaalla on voitu toteuttaa myös kansallisen lukutaitostrategian 2030 tavoitteita kaikenikäisten lukutaidon vahvistamiseksi. Avustukset ovat kuitenkin vain osalle kuntia ja määräaikaaisia. Pysyvä työ toteutuu pysyvällä perusrahoituksella.

Kuntaliiton huoli on, että tässä ei päästä kiinni keskeisimpään asiaan. Miten kansalliset mediakasvatuksen ja medialukutaidon tavoitteet ja näihin likeisesti liittyvät muut kansalliset strategiat ja suunnitelmat tukevat toisiaan? Vaarana on, että uusia tehtäviä valuu vähitellen eri strategioiden kautta kuntien eri sektoreille eikä kukaan koordinoi kokonaisuutta.

Toimenpiteissä on paljon oppimiseen ja oppijoihin liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä, joilla viitataan varhaiskasvatukseen ja opetukseen, näitä kuitenkin erikseen nimeämättä ja tarkentamatta. Formaaliin kasvatukseen ja koulutukseen liittyvät asiat tulisi olla linjassa näitä koskevien nykyisten velvoittavien perusteiden ja muiden suunnitelmien kanssa. Non-formaalin opetuksen (vapaa sivistystyö) kohdalla myös hyvä tunnistaa siellä jo tehtävä työ ja toimintamallit. Mediakasvatuksen aikuiskoulutusta tarjoavat eri tahot. Linjauksissa viitataan mm. vapaaseen sivistystyöhön sekä kirjastojen mediakasvatukseen ja kotoutumiseen liittyvään koulutukseen. Tämä vaatisi avaamista, mitä kaikkea tällä tarkoitetaan? Esimerkiksi kirjastoilla on 5 yhteiskunnallisesti laajaa tavoitetta annettu toiminnalleen ja 6 laajaa tehtävää, jotka tavalla taikka toisella liittyvät myös mediakasvatukseen.

Lukutaitostrategian myöskin lukutaitotyö on kansallisesti ja kunnissa noussut selkeästi aiempaa tärkeämmäksi tehtäväalueeksi. Siinä kirjastoissa painottuu kaikenikäisten, myös aikuisväestön palvelutarpeet sekä toisaalta tiivis yhteistyö varhaiskasvatuksen, koulujen ja oppilaitosten kanssa.

Kirjastolain mukaisesti kirjastolain tavoitteena on edistää lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa ja siihen liittyä myös toinen tavoite aktiivisen kansalaisuuden, demokratian ja sananvapauden edistämisestä. Kirjastojen tehtävissä tämä tarkoittaa pääsyä aineistoihin, tietoon ja kulttuurisisältöihin, uudistuvaa kokoelmaa, lukemisen ja kirjallisuuden edistämistä, tietopalvelua,

ohjausta ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon, tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan sekä yhteiskunnallisen ja kulttuurisen vuoropuhelun edistämistä. Tätä kaikkea kirjastojen tulee jo nyt toteuttaa moniarvoisesti ja kulttuurinen moninaisuus, eri väestöryhmät ja näiden osallisuus huomioiden.

Mikäli mediakasvatukseen halutaan kirjastotoiminnassa vielä lisäpanostuksia, ne eivät pienillä avustuksilla taikka uusilla strategioilla hoidu. Myös kirjastojen henkilöstön osaamisen päivittämistä tulisi kansallisesti huolehtia mediakasvatukseen liittyvissä asioissa.

Kestävyyden edistämisen toimenpiteissä halutaan lisätä strategiatyötä eri tasoilla valtionhallinnosta kuntien palvelusektoreihin. Suomen julkisen talouden - myös kuntatalouden - tilanne on vakava eikä uusille, sinänsä tarpeellisille toiminnoille ole helppoa löytää rahoitusta. Pikemminkin joudumme miettimään, miten voimme toteuttaa nykyisetkin tehtävät entistä tehokkaammin ja laajemmassa yhteistyössä. Tämä edellyttää myös kunnille asetettujen velvoitteiden ja normien keventämistä. Kuntaliitto painottaa, että uusia tehtäviä ilman lisärahoitusta ei pidä säätää.

Rahoituspohjaa halutaan monipuolistaa mm. sektoriajat ylittämällä yhteistyöllä, pitkäkestoisilla hankkeilla ja kansainvälisen rahoituksen lisäämisellä. Sinänsä hyvillä rahoitusehdotuksella ei voida ohittaa sitä, että jo nyt on tehty pysyviä leikkauksia mm. kuntien peruspalvelujen valtionosuuksiin, joilla juuri ylläpidetään näitä keskeisiä koulutuksen ja osaamisen instituutioita, jotka edistävän monipuolisia lukutaitoja, kriittistä ajattelua ja eri-ikäisten ihmisten hyvinvointia.

6. Toimeenpano ja seuranta

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimeenpanosta ja seurannasta:

Toimeenpano ja seurantaosiossa todetaan kunnista ja alueista seuraavaa: ” Alueilla ja kunnilla on suuri rooli mediakasvatuksen käytännön toteutuksessa, sillä valtaosa mediakasvatuksesta tapahtuu niiden tarjoamissa palveluissa, kuten varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa, kirjastoissa, nuorisotyössä, sosiaalitoimessa ja hoivan parissa. Tavoitteena on, että jokaisesta kunnasta löytyy oma mediakasvatusstrategia tai muu strategia, jossa mediakasvatus on otettu selkeästi huomioon. Myös hyvinvointialueita kannustetaan toimeenpanemaan mediakasvatuslinjauksia esimerkiksi rahoituksen ohjaamisella mediakasvatushankkeisiin ja järjestämällä koulutuksia niin henkilökunnalleen kuin alueen asukkaille.”

Kuntaliitto esittää huolensa, että kuntiin ja alueisiin liittyvä toimeenpano linjauksissa keskittyy aivan liikaa kuntakohtaisiin mediakasvatusstrategioihin ja liian vähän sen ymmärtämiseen, miten tämä teema on jo mukana kuntien opetuksen, kirjastojen ym. toimintaa säätelevissä laeissa, asiakirjoissa ja suunnitelmissa. Miten linjaukset ja toimeenpanosuunnitelma tukevat kuntia nykyisessä mediakasvatustyössä, eivätkä lisää kuntien tehtäviä?

Kuntia ja alueita koskeva toimeenpano ja seuranta nostaa kuntien tehtävistä vain kirjastot esille, ei esimerkiksi koulutuspalveluja. Kirjastot eivät voi yksin mediakasvatukseen liittyvistä asioista vastata paikallisesti, kuten aiemmin on jo todettu. Kirjastoilla on myös muita tehtäviä lukutaitotyön ohella.

Mediakasvatuksen linjauksissa vain viitataan kansalliseen lukutaitostrategiaan. Linjauksiin olisi syytä tunnistaa jo kertaalleen lukutaitostrategiaan kirjattuja tavoitteita ja toimenpiteitä.

7. Liitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot liitteistä:

-

8. Yleiset kommentit linjausluonnoksesta

Yleiset kommentit kokonaisuudesta:

Suomen Kuntaliitto lausuu linjauspaperista, vaikka emme olleet jakelussa emmekä linjausten valmistelussa kutsuttuna mukana. Kuntaliiton jäseniä ovat Suomen kunnat ja kaupungit. Edustamme siis kaikkia Suomen kuntia ja kaupungeja.

SUOMEN KUNTALIITTO

Susanna Huovinen, varatoimitusjohtaja

Johanna Selkee, erityisasiantuntija

9. Muita mahdollisia terveisiä valmistelijoille

Muita mahdollisia terveisiä:

-

Lindberg Minna
Suomen Kuntaliitto